

Det kongelige danske geografiske Selskab.

I det fjerde Møde 1913—14 holdt Commander E. Evans Foredrag om »The British Antarctic Expedition 1910«. Lysbilleder og levende Billeder.

I det femte Møde 1913—14 holdt Landinspektør Kai Henriksen Foredrag om Yale Universitetets Ekspedition til Peru. Lysbilleder.

I det sjette Møde 1913—14 holdt Kaptain N. C. M. Fuglede Foredrag om »Congostaten og belgisk Congo«. Lysbilleder.

Det festlige Møde for Commander E. Evans den 9. Januar 1914.

Med stor Imødekommenhed havde Commander E. Evans modtaget Bestyrelsens Indbydelse til at holde Foredrag i Selskabet om »The British Antarctic Expedition of 1910«.

Mødet afholdtes den 9. Januar Kl. 8 i Odd-Fellowpalæets store Sal og overværedes af Hs. Excellence den britiske Gesandt, Generalkonsulen samt en stor Forsamling af Damer og Herrere.

Selskabets 1. Vicepræsident Hs. Excellence Viceadmiral C. F. Wandel aabnede Mødet og udtalte sig i særdeles anerkendende Ord om den store britiske Sydpolarekspedition, der havde bragt saa udmærkede Resultater, men desværre havde krævet den fortrinlige Leder, Captain Scotts og flere af hans Ledsageres Liv, hvilke Udtalelser paahørtes staaende af Selskabets Medlemmer.

Som et Bevis for den Højagtelse, Selskabet nærrede for Ekspeditionen og den Chef, der efter Capt. Scotts Død lykkelig havde fuldendt den, Commander Evans, overrakte Vicepræsidenten ham paa Selskabets Vegne Diplomet som Æresmedlem af Selskabet.

Commander Evans besteg derefter Talerstolen, takkede hjærtelig for den ham udviste Ære og gik derefter over til at give en levende og gribende Skildring af Ekspeditionens Forløb ledsaget af en Række særdeles fortræffelige Lysbilleder og levende Billeder, hvorefter Vicepræsidenten bragte Foredragsholderen en varm Tak for den interessante Beretning.

Efter Mødet samledes Bestyrelsen med Commander Evans og hans Ledsager, Mr. Mather, Medlem af Ekspeditionen, til en Souper i Hotel Phønix.

De vigtigste af danske udførte Rejser og Forskninger i Australien og paa Sydhavsøerne.

Af

Oberst **Emil Madsen.**

Australien og Sydhavsøerne er saa langt fjærnede fra Danmark, at kun meget faa danske har besøgt dem.

Den eneste videnskabelige Ekspedition, der er udført til hine Egne, er den, som foretoges under Galatheas Jordomsejling 1845—1847. Skibet forlod

Farvandene ved Japan¹⁾ omtrent den 22. August 1846 og indtraf ved Honolulu paa Sandwichøerne den 5. Okt., altsaa efter 45 Dages Rejse, paa hvilken Københavns Meridian passeredes den 18. Sept.

¹⁾ Jvf. Geogr. Tidskr. XX, 152.

Der tilbagelagdes paa denne Rejse ca. 850 d. Mile, og der foretoges navnlig Undersøgelser over Vandets Temperatur paa indtil 1000 Favnes Dybde. Megen Modvind og Langsomhed i Farten samt Regn, der faldt næsten daglig fra 14. Aug. til 19. Sept. med Undtagelse af 5—6 Dage i Begyndelsen af den sidstnævnte Maaned, trykkede Gemytterne og fremkaldte en Del Sygdom. Ingen i Messen blev dog angrebet, men af den øvrige Besætnings 180 Mand var der den 20. Sept., foruden 10 Rekonvalescenter, 44 angrebne af Skørbug, 34 febersyge og 11 lidende af Dysenteri. 5 døde paa Rejsen.

Paa Grund af den megen Sygdom besluttedes, at Skibet skulde gøre et Ophold ved Honolulu paa 4 Uger, hvad Lægerne havde erklæret for ønskeligt, og de syge bragtes til Hospitalet eller Sanatoriet Lille Greenwich tæt ved Byen.

Ekspeditionens Chef Steen Bille var til Audiens hos Kongen, og der afsluttedes en Handels- og Venskabsstraktat med ham. Med nogen Vanskelighed indsamledes derhos en Del Sager til det den Gang værende Etnografiske Museum. Der ansattes tillige en dansk Konsul.

Den 1. Novb. forlod Skibet Honolulu og sejlede til Byrons Bay (Hilobugten) paa Hawaji, hvor der skulde fyldes Vand. Der gjordes herfra en Udflugt til det overordentlig store Krater Kilau Ea, der indeholder flere Ildsøer med kogende Lava, af hvilke den største besøgtes.¹⁾ Da Bjærgtet laa ca. 9 d. Mile fra Byrons Bay, varede Udflugten ca. 5 Dage.

Der findes fremsat en fortrinlig Beskrivelse saavel af Øerne som af Udflugten, samt af det voldsomme vulkanske Udbrud 1840 fra Kilau Ea og det tilsvarende 1843 paa det nærliggende Monte Loa.²⁾

Den 13. Novb. sejlede videre til Selskabsøerne, og Skibet indtraf den 5. Decb. til Tahiti og gik til Ankers paa Papitis Red. Der var nu næsten ikke mere nogen Sygelighed om Bord. Der var Ufred mellem de franske og Øernes Dronning, saa at man ikke let kunde komme udenfor de franske Forposter.

¹⁾ Krateret, der ligger i en Højde af 1235 m over Havet, er en Ellipse med 925 m Længde og 615 m Bredde: det er det største paa Jorden. Den store Ildsø er 370 m lang og 305 m bred.

²⁾ Efter disse har der været flere Udbrud, saaledes blot i den senere Tid fra Kilau Ea 1868, 1886 og 1893, de sidste dog kun smaa, fra Mauna Loa 1880 og 1887. (Marcuse, Die hawaiischen Inseln Berlin 1894, 71, 77).

Bille undlod derfor at søge Audiens hos Dronningen, skønt de derværende Englændere stærkt opfordrede ham dertil, og han undskyldte sig med, at Ekspeditionen kun var videnskabelig, og at han derfor vilde undersøge Øen Borroborra i samme Øgruppe, en Ø, der er et eneste højt Bjærg, omgivet af interessante Korallrev.

Galathea kom til Borroborra den 11. Decb. Skibet sejlede derhen gennem det 2 Mile brede Løb mellem Borroborra mod Syd og Atollen Mutu Iti mod Nord, og til denne sidste Ø gjorde Naturforskerne en Udflugt, der var forbunden med en Del Besværighed. Den 18. Decb. forlod Galathea atter Borroborra, sejlede forbi Øen Burutu i Arkipelet Tubuai (ca. 22° 29' s. Br., 151° 15' V. f. Gr.) og fortsatte derpaa til Valparaiso, hvor Skibet indtraf den 25. Jan. 1847.¹⁾ Paa Vejen derhen saas den 22. Jan. Øen Juan Fernandez, hvor Matrosen Selkirk (Robert Crusoe) fandtes 1709. Sundhedstilstanden var paa Rejsen god; kun begyndte nogen Natteblindhed at vise sig.²⁾

Af de forholdsvis faa danske, der som Emigranter eller Guldgravere eller i Handelsanliggender har besøgt Australien eller Sydhavsøerne, er der nogle enkelte, der har givet Beretning om deres i øvrigt ikke særdeles mærkelige Hændelser. Som saadanne kan følgende nævnes.

Haandværkeren E. Fog, der, efter at have forladt Danmark i April 1853, afrejste fra Liverpool den 17. Maj med et engelsk Udvandrerkskib, som havde 350 Passagerer, hvoraf 36 danske, kom i Land ved Melbourne den 26. August, begav sig straks til Guldminerne ved Bendigo og var ret heldig.³⁾

Omtrent samtidig rejste Julius Stürup ud, nemlig den 19. Novb. 1853, og han kom til Melbourne den 30. Marts 1854. Han drog ligeledes snart til Guldminerne i Bendigo, hvor der da var ca. 100000 Mennesker, medens der i 1851 knap havde været 1000. Han var imidlertid mindre heldig og søgte efter et kort Ophold i Melbourne til andre Guldminer, nemlig til nogle, der laa i Egnen ved Beechworth. Han opnaaede dog ikke heller her noget passende Udbytte og vendte atter hjem i 1856 med et Skib rundt om Kap Horn. I hans

¹⁾ Jvf. Geogr. Tidskrift XXI, 156.

²⁾ Bille, Beretning om Korvetten Galatheas Rejse omkring Jorden, II, Kbh. 1850, III, Kbh. 1851.

³⁾ Fog, En Rejse til Guldminerne, Holbæk 1854.

Beretning¹⁾ beskrives Livet ved Guldminerne, og hvorledes Guldet fra først af blev fundet.

Nogle faa Aar senere nemlig i Oktober 1857 rejste Bladredaktør Robert Watt til Australien, hvor han tilbragte 3 Aar i Kolonien Victoria i mange forskellige Livsstillinger; til sidst var han Diligencekusk. Efter sin Tilbagekomst, og inden han senere gæstede Nordamerika²⁾ ydede han til Dels under Pseudonymet Bob flere ret interessante Skildringer af Livet i Australien, som det den Gang formede sig.³⁾ Han var ligeledes 3 Maaneder om at komme derhen og 3 Maaneder om at komme tilbage. Han beskriver ligeledes Forholdene paa Van Diemens Land, samt hvad der har angaaet Deportationen af Straffefanger, og omtaler bl. a. foruden en Del historiske Begivenheder ogsaa den da meget bekendte danske, Jørgen Jørgensen, der var ansat hos Handelshuset Melchior & Co. og gik under Navnet »Alle danskes Fader«.

Den forhenværende Skibsfører H. W. Ravnkilde har givet en god Beskrivelse af Perlefiskerierne, som han, førende engelske Skibe, deltog i i Aarene 1873—1876.

Han beskriver, hvorledes Oprindelsen til disse Fiskerier var, at man paa N. V. Kysten af Fastlandet fandt Skaller af Perlemuslinger, derefter gik over til at samle dem paa de indenfor liggende Rev og tilsidst gik over til at fiske selve Muslingerne dels paa Banker, der alle ligger i kortere eller længere Afstand fra Fastlandet, men dog indenfor en Række Øer eller Yderrev, der hindrer den høje Sø paa det aabne Hav i at komme derhen, dels i Reglen ved Munden af Vandløb, hvorfra der til enkelte Tider kommer fersk Vand. Han beskriver, hvorledes Dykkerne, der arbejder paa indtil 7 Favne og ofte foruden fra selve Australien hentes fra fjærne Steder, som Flores og Makassar, ved deres Fiskeri trues af mange Farer, hidførte ved Hajer, Fisk med giftige Rygfinner, Kæmpemuslinger, der holder sig fast i, hvad de træffer, giftige Vandmænd og Havslanger, foruden at

¹⁾ Stürup, Tre Aar fra Hjemmet. 1. Udg. Nykøbing F. 1857, 2. Udg. Odense 1876. — Stürup var Apoteker og dansk Vicekonsul i Puerto Cabello 1862 til 1877, drog saa tilbage til København, var her Konsul for Venezuela, og døde 1896.

²⁾ Jvf. Geogr. Tidsskr. XXI, 240.

³⁾ Bob, Fra Australien (Aftryk af Ill. Tidende), Kbh. 1862, I Verandaen, Kbh. 1864; Watt, Et Par Erindringer fra Australien i Fra alle Lande III, 1866.

de er meget udsatte for at angribes af Sygdomme.⁴⁾

Ravnkilde har ogsaa beskrevet et Ophold paa Navodo (Pleasant Island), der ligger ca. 100 Mile v. for Gilbertøerne, paa 0° 25' s. Br., 167° 20' ø. L., og som er helt bevokset med Skov af Kokospalmer. Han skulde hente en Ladning Kokosnødder. Kun 2 evropæiske Handelsmænd boede blandt de indfødte.⁵⁾

Daværende Forstkandidat Hr. F. C. B. Howitz har opholdt sig i længere Tid i Gipps Land, der udgør den ca. 1200 Kvadratmile store, østlige Del af Kolonien Victoria og indeholder megen Urskov foruden forskellige Metaller, blandt hvilke ogsaa Guld. Han beskriver en Del af de Træer, der vokser i Skovene, særlig de forskellige Arter af Gummitræer (Eucalyptus) derhos ogsaa Dyreverdenen, der er rig paa Fugle, men ellers fattig. Han omtaler den danske Kaptejn Limschou, der var den første, som vovede den farlige Sejlads fra Kysten til de talrige Søer i det s. v. Hjørne, som var til dels ukendte indtil 1876, men senere, da der var blevet bygget en Jærnbane til denne Egns vigtigste By Sale, besøgte meget for Jagtens Skyld fra Melbourne. Han beskriver Landet som tyndt befolket og meget egnet til at modtage Emigranter.⁶⁾

Den forhenværende Gaardejer, senere Sømand Chr. Møller, drog til Australien for dèr at danne sig et Hjem, hvilket dog ikke lykkedes ham. Han rejste 1878 over Hamburg og London og naaede Melbourne efter 60 Dages Forløb. Han drog derefter over til Tasmanien, hvor han traf adskillige danske i Egnen om Hobarttown. Han beskriver kortfattet Forholdene paa den nævnte Ø som ret egnede for Udvandrere. Efter et kort Ophold dèr rejste han atter hjem til Danmark.⁷⁾

En dansk, der kun findes betegnet med Bogstaverne R. H., men hvis Navn er Rudolph Helms,

⁴⁾ Geogr. Tidsskr. III, 120. Ravnkilde, der en Tid lang var Skibsfører, nedsatte sig tilsidst som Brænde- og Kulhandler i København og døde 1912.

⁵⁾ Geogr. Tidsskr. IV, 107.

⁶⁾ Geogr. Tidsskr. VI, 36. Howitz, der blev Forstinspektør i Kolonien Victoria, anvendtes i 80'erne af den franske Regering til at foretage Undersøgelsen af Højdeforholdene i fransk Sahara, var en Tid Vicekonsul i Melbourne, besøgte Danmark fra 1881 i nogen Tid, drog derpaa til New York, hvor han døde 1895. Han har ogsaa skrevet om Australien i Picturesque Atlas af Austral Asia, et stort Værk, det er trykt i 70'erne.

⁷⁾ Chr. Møller, Tasmaniens Egne, Kbh. 1881. Er formentlig senere død.

har opholdt sig lang Tid i Australien og paa nogle af Sydhavsøerne. Han har særlig givet sig af med Undersøgelser angaaende Sukkerrørets Dyrkning, for hvilken han har fundet gode Betingelser paa Østkysten af Fastlandet mellem Havet og Bjærgene indtil den 27. Breddegrad, pletvis indtil den 29., samt overalt paa Sydhavsøerne. Han rejste ud i 1885 (?), besøgte ogsaa Tasmanien og Fidji-Øerne samt fransk Kaledonien og besøgte overalt alle Sukkerdistrikter. Hans Bog indeholder en god Skildring af Land og Folk, bl. a. ogsaa Betragtninger over Arbejdsforholdene. Han fik tilsidst Ansættelse som Inspektør ved et Hovedkontor for Sukkerdyrkning i Sydney, fik derpaa en 7 Maaneders Ferie til Danmark og kom atter tilbage til Australien i Jan. 1891.¹⁾

En ubekendt dansk, hvis Navn ikke har været til at opspørge, har givet en omfangrig Beskrivelse af sine Hændelser i Australien. Han flygtede fra sit Hjem i en Alder af 20 Aar og begav sig til Queensland, hvor han arbejdede som Tømrer, forsøgte sig flere Gange som Guldgraver, men havde ikke mere Held, end at han atter maatte erhverve sig sit Livsophold dels som Tømrer og dels som Købmand. Ret interessant er Beskrivelsen af de Besværligheder, der var forbundne med at komme frem til Guldminerne paa et Sted, der af ham benævnes Palmer. Vanskelighederne med at komme derhen over Floder og Sumpe var saa stor, at der opstod Hungersnød og at flere døde af Sult, skønt de var i Besiddelse af meget Guld.²⁾

Blandt de forholdsvis ikke meget talrige Emigranter, der er dragne til de her omhandlede fjærne Lande, er der én, hvis Rejse i sin Tid vakte stor Opsigt. Denne var den forhenværende Minister og Biskop over Laaland-Falsters Stift D. G. Monrad. Da han følte sig baade legemlig og aandelig nedbrudt efter Tilendbringelsen af Danmarks Krig med Tyskland 1864, bestemte han sig til at rejse langt bort fra sit Fædreland for om muligt dér at genvinde den Ligevægt, hvis Nødvendighed til Fortsættelsen af hans Gerning her hjemme han følte. Mest trykkede det ham dog maaske, at han havde kaldet sig selv til Opgavens Løsning 1864. Han mente, at han matte lægge den halve Jordklode

mellem sig og Danmark, og hans Valg faldt paa Ny-Zeeland.

Hertil rejste han den 30. Novb. 1865, efter at der Dagen i Forvejen var holdt en Afskedsfest for ham. Han vilde her forsøge at grunde en dansk Koloni, købte paa den n. Ø nær ved Grænsen af Maoriernes Land en Ejendom Carrere ved Manawapofloden og førte nu her ganske et Nybyggerliv, byggede Hus, ryddede Skov og anskaffede sig Kreaturer. Han arbejdede selv med og genvandt sin Sundhed, men trykkedes tillige af utilfredsstillet Trang til aandelig Virksomhed.

Han havde alt halvvejs besluttet sig til at rejse bort igen, men forinden dette sattes i Værk, udbrød der hos Maorierne i Efteraaret 1868 et Oprør, fremkaldt ved Salg af Jord til et Jærnbaneanlæg. I Slutningen af Novb. blev Faren for ham overhængende. Ifølge en Beretning kom en Høvding, der var ham hengiven, efter en anden Beretning en Maorikvinde, som meddelte ham, at hans Farm vilde blive overfaldet, og alle blive dræbte, hvis han vovede at blive paa Stedet. I største Hast samlede han sine bedste Ejendeie, steg i en Baad, der førte ham nedad Floden, og dermed var hans Ophold i Ny-Zeeland omtrent forbi. I Decb. afrejste han med sin Familie, og kom atter tilbage til København i April 1869. Han blev derpaa atter Biskop i Laaland-Falsters Stift, kom atter ind i Folketinget, dog først 1881, men følte sig ikke længer tilfredsstillet i dette og trak sig 1886 ganske tilbage fra det politiske Liv.¹⁾

Adskillige danske, der har berejst eller været bosiddende i Australien eller paa Sydhavsøerne, har skænket forskellige Sager til vort Nationalmuseums etnografiske Samling. Som saadanne kan nævnes, foruden Viceadmiral Steen Bille og andre Deltagere i Galatheas Jordomsejling, samt den foran nævnte H. W. Ravnkilde, daværende Kaptajn løjtnant F. v. Scholten, der en Tid var om Bord paa den franske Fregat Favorita,²⁾ den danske Konsul i Tahiti F. C. C. Smidt, som var hjemme i Danmark 1875

¹⁾ Graae, D. G. Monrad, Nykøbing F. 1887; Birkedal, Personlige Oplevelser. i et langt Liv, I. Kbh. 1890, 125 ff; Bergsøe, Henrik Ipsen paa Ischia og Fra piazza del popolo, Kbh. 1907, 33 ff; Biogr. Lex. Efter sin Hjemkomst har Monrad bl. a. udgivet Gamle Ny-Zeeland. Kbh. 1870, Uddrag af en Bog, skreven af en gammel Kolonist og indeholdende Skildringer af Maoriernes. Monrad døde 1887.

²⁾ Blev 1834 Toldinspektør i Frederiksted og kar. Kap-tajn, 1846 Kammerherre, døde 1853.

¹⁾ R. H. Ved Stillehavets Kyster, (trykt som Manuskript), Kbh. 1901. Helms er nu bosat i Hellerup ved København.

²⁾ Missing Friends. Being the adventures of a danish emigrant in 1871—1880. London 1892.

—76,¹⁾ Lægerne Møller og Schneider, samt Kaptajn Sødring, hvilke alle tre, den sidste som Chef, var ude med det af Grossererne Jakob Holm & Sønner i Aarene 1840—43 udrustede Sydhavs Hvalfangerskib, Løjtnant H. G. S. Olrik af Marinen,²⁾ Fotograf Schourup, som i Aarene ved 1870 var bosat i Port Adelaide, Købmand C. L. Christensen, der ca. 1877—78 var bosat i Sandhorst i Kolonien Victoria, Herr Hans Langkilde, der ca. 1883—84 var bosat paa Samoaerne, Herr T. A. Boesen, der ca. 1876—77 var bo-

¹⁾ Smidt blev udnævnt til dansk Konsul for Selskabsøerne med Sæde i Papiti paa Tahiti 1871, afskedigedes i Naade 1893.

²⁾ Død som Premierløjtnant 1876.

sat i Sydney, Herr Petersen (fra Bælum) der ca. 1887 bestyrede et Perlefiskeri ved Øen Api i Ny Hebriderne for Handelshuset Godefroy i Hamburg, den danske Konsul R. Strelitz¹⁾ i Freemantle, ved Mundingen af Svanelloden i det s. v. Avstralien, Bogtrykker D. Thaanum, der var bosat i Hilo paa Hawaji og var hjemme paa Besøg i Danmark 1906, Fru Anna Aalberg, der er gift med en Bogholder paa en Sukkerplantage ved Lahama paa Øen Maui (Sandwichøerne) o. fl.

Decbr. 1912.

¹⁾ Strelitz udnævntes 1897 til dansk Vicekonsul, 1900 til dansk Konsul i Freemantle, hvilken Post han endnu beklæder.

Fra Centralafrika.

Af

V. Willemoës d'Obry, Hydrographe en Chef i Belgisk Congo.

VI. Sygdom.

Nu er de tidligere saa frygtede Sygdomme jo ikke mere anset som særlig farlige. Men for en halv Snes Aar siden var de Aarsagen til, at man betragtede Congo som et Land, hvor en Evropæer i Grunden var viet til Døden, og hvor de Tilfælde, da man saa en af Congofarerne igen i hel sund Tilstand, var en Undtagelse, næsten et Mirakel.

Man kendte Sygdommene, men ikke altid Aarsagen og, hvad der selvfølgelig var det værste: man kendte ikke Helbredelses- og Forebyggelsesmidlerne.

Det er jo ret ejendommeligt at se, at en halv Snes Aar, selv i vor hastende Tidsalder, kan for en hel Klasse Sygdomme frembringe saa store Resultater som det sidste Decenium har gjort det for de fire specielle Tropesygdomme, Evropæerne var udsatte for i Centralafrika.

Disse fire Sygdomme er Sovesyge, Dysenteri, Hæmoglobinuri og Malaria.

For Sovesygens Vedkommende vidste man intet.

En Kommission blev i 1903-04 udsendt fra Selskabet i Liverpool, Lægerne Dott og Dutton samt, som attacheret for Congostaten, Koloniens nuværende Generallæge Dr. Heiberg. Hidtil har man vist kun fundet Tsetsefluen som Sygdommens Udbreder, og heldigvis er det kun en meget ringe Del af disse

Fluer, der er inficerede, ellers vilde næppe mange hvide eller sorte langs Floderne undgaa Sygdommen.

Saalænge den endnu er i sit første Stadium, synes en fuldstændig Helbredelse mulig. Men er Rygmarven først alvorlig angrebet, kan man kun forsinke Sygdommens Tiltagen og iøvrigt uskadeliggøre de angrebne Syge ved Indsprøjtninger med Atoxylpræparat.

For Tiden kan ingen Hvid forlade Congo uden at have været underkastet en Lægeundersøgelse, og ingen Sort — hverken Besætning eller Passagerer kan indskibes uden Sundhedspas.

Dysenteri er jo kendt overalt i Verden og skyldes en Parasit, der har været anset som meget vanskelig at dræbe uden at ødelægge de angrebnes Organer. Som Middel anvendes det indiske Ko-Sam, der er udmærket, naar det tages paa rette Maade. Det vil sige i tilstrækkelig stor Dosis.

Forøvrigt eksisterer der nu et nyt og meget radikalt Middel, fundet eller i hvert Fald demonstreret i Paris af Dr. Chauffard, og som bestaar af et Emetinepræparat, der ved Indsprøjtning fuldstændig udrydder Amiberne.

Men først og fremmest er der Feberer, Mala-